

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен *доктор по филология* на Галя Нинова Георгиева в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Общо и сравнително езикознание*

Дисертационният труд на Галя Георгиева представлява задълбочено и мащабно съпоставително проучване на българския и албанския адмиратив, който авторката определя като „една от контекстуалните употреби на косвения евиденциал (опосредствания модус)” (стр. 8). Акцентът е поставен върху генезиса и семантиката на изследваното езиково явление, като главната цел на компаративния анализ е да се очертаят „съществени общи черти и различия в паралелите между двата езика” (стр. 9).

Не можем да не отбележим, че избраната тема е твърде комплицирана не само поради нейния дискуссионен характер, но и поради факта, че тя е привличала и продължава да привлича интереса на редица специалисти по глаголна морфология, някои от които ѝ посвещават монографични съчинения, в т.ч. и съпоставителни. Необходима е голяма доза смелост и висока лингвистична ерудиция, за да се навлезе в такъв концептуален „океан”, да се направи сериозен критичен обзор на различните становища и да се формулира собствена позиция. Смятам, че с това предизвикателство докторантката се е справила много успешно.

Дисертацията е в обем 364 стр., като основният текст (304 стр.) съдържа увод, пет основни глави и заключение. Впечатляваща по обем е библиографията, която включва 220 заглавия (на български, руски, английски, албански, немски, френски, румънски език и др.), посветени не само на адмиратива, но и на свързаните с него понятия евиденциалност, ренаратив, конклузив, дубитатив. Обособени са и шест приложения (карти, таблици, корпус с ексцерпирани албански примери и техните преводни съответствия на български език). В уводната част са прецизно формулирани целите и задачите на изследването, представени са и източниците на емпиричния материал. Като основни оперативни методи са посочени дескриптивният (синхронен и диахронен) и съпоставителният, които по мое мнение са използвани умело и компетентно.

Приемам становището на Галя Георгиева, че детайлното изучаване на адмиратива в съвременния български и албански език не би могло да се осъществи, без да бъде проследен неговият генезис в двата езика, от една страна, и без да се анализират разнообразните му речеви употреби – от друга. Именно това разбиране се оказва и структуроопределящият фактор при изграждането на цялостния текст. То позволява на авторката да разгърне идеята си последователно и аргументирано.

В първата глава от изложението (*Евиденциалността и адмиративността като понятийни и граматични категории*) изследователският обектив е фокусиран върху концепциите за категориалния статут на *евиденциалността* и за *адмиративността* като част от нейния семантичен диапазон, пряко свързана с балканската езикова картина на света. Не са подминати такива важни тематични аспекти като въпросът за същността на процеса граматикализация и за граматичния статут на евиденциалността и адмиратива, за отношението между евиденциалността и епистемичната модалност, за типологическите класификации на евиденциалните системи в различните езици. В крайна сметка докторантката се солидаризира с мнението на своя научен ръководител, че „евиденциалността

е езикова категория, при която обвързаността с източника на информация определя степента на нейната достоверност от гледна точка на говорещото лице” (стр. 22). Що се отнася до адмиратива, според Галя Георгиева той трябва да се разглежда като една от употребите на конклузива (интерпретиран като вид евиденциал, а не като наклонение) в българския език и на опосредствания модус – в албанския. Прави впечатление, че авторката се придържа изцяло към терминологичната и теоретико-концептуалната база, която откриваме в трудовете на Г. Герджиков, Р. Ницолова, Кр. Алексова и др., но тези нейни предпочитания не са самоцелни, а осмислени и мотивирани. Споменатият факт заслужава адмирации независимо от принципното ми несъгласие с отделни постановки, коментари или възражения. Все пак не бива да се забравя, че нерядко концептуалните „разногласия” са резултат от несъвпадение на методологически стратегии и/или теоретико-понятийни парадигми.

Особено важна с оглед целите на научния анализ е втората глава на дисертацията (*Генезис на евиденциалността и адмиратива в българския и албанския език*), където на базата на вече съществуващи проучвания, както и на съпоставки между български и албански писмени паметници, между показанията на различни албански диалекти се проследява развитието на евиденциалността и адмиратива, и то не само за да се открие началният етап на техния генезис, но и за да се очертае спецификата при граматикализирането на евиденциалността в двата езика. В диахронния преглед е включен и турският език, тъй като авторката се солидаризира с мнението на Г. Герджиков, П. Асенова и др., че той е спомогнал „за засилването на несвидетелските функции на перфекта” (стр. 138) в българския и албанския език, т.е. изпълнил е ролята на катализиращ фактор при формирането на евиденциалността. Достига се до извода, че еволюцията на евиденциалните системи в български, албански и турски има обща отправна точка – индикативния перфект, – но във всеки от езиците опосредстваните модуси „извървяват специфичен собствен път на развитие” (стр. 140).

Третата и четвъртата глава на дисертационния труд са посветени конкретно на адмиратива в българския и в албанския език. Специално внимание е отделено на начина, по който неговата семантична характеристика и граматичният му статус биват интерпретирани в различните системни граматика и монографични съчинения. Лично за мен особен интерес предизвикаха коментарите и изводите в III глава (*Адмиративът в съвременния български език*), тъй като те имат отношение към някои от дискуссионните (и практически „отворени”) въпроси в съвременната българска глаголна морфология. Със задълбоченост и аргументираност се отличават и разсъжденията на авторката за семантичния инвариант на адмиратива в албанския език – *опосредствената информация* (а не *субективната опосредствена информация*) (вж. IV глава, стр. 171 – 174). Като най-приносна обаче определям последната (V) глава, озаглавена *Съпоставителен анализ на императива в българския и албанския език*. В нея са анализирани семантико-функционалните прилики и разлики в употребите на българския и албанския адмиратив, като е използвана собствена база данни от двата езика. Отлично впечатление прави умението на докторантката да се вглежда в детайлите при функционирането на езиковите единици, да стратифицира емпиричния материал с прецизност и вещина.

В заключителната част на изследването са представени основните изводи, до които се достига в хода на анализа. Приложена е и справка за научните приноси.

Обобщавайки наблюденията си върху настоящия дисертационен труд, бих искала да обърна внимание на някои от слабостите в изложението, преодоляването на които не само би усъвършенствало текста, но и би улеснило неговата рецепция. Най-напред ще спомена

забелязаните повторения (в т.ч. и буквални) на определени теоретични постановки, както и недостатъчно прецизираната композиционната структура (по-оправдано би било, ако част 3.4. (*Съпоставителните изследвания на М. М. Макарецев и Ек. Търпоманова*) бъде включена в V глава, а не в IV). Смущаваща е и непоследователността при употребата на отделни термини. Така например на стр. 170 се прави важното заключение, че по своята граматическа същност българският адмиратив „не представлява отделна субкатегория”, но малко преди това в същата глава (стр. 143) се споменава за „категорията (?) адмиратив”. В увода на дисертацията пък адмиративът е наречен „морфологическа категория” (стр. 6). Впрочем положението е аналогично и при дефинирането на *евиденциалността* – на различни места в текста се споменава за „евиденциална категория” (стр. 8), „евиденциални категории” (стр. 11); „граматична категория евиденциалност” (стр. 21), „езикова категория евиденциалност” (стр. 22); „граматикализирана категория евиденциалност” (стр. 63), което свидетелства за липса на отчетливи критерии при използване на термина „категория”. Ясно е, че евиденциалността (у Г. Герджиков „модус на изказване на действието”) може да се определи като граматична хиперкатегория (изградена от субкатегории, т.е. „евиденциали” – индикатив, ренаратив, конклузив и дубитатив), докато адмиративът – бидейки емоционално-експресивна употреба на конклузива, няма категориален статут.

Бих препоръчала в прегледа на изследванията върху българските евиденциали да се включи и съчинението на В. Станков *Категории на индикатива в съвременния български език* (сп. „Български език”, кн. 4, 1967), в което са обособени три индикативни начина на изказване: личноизказан, преизказан и неутрален (към последния авторът причислява както несвидетелските изявителни форми, така и „формите от перфектен тип”, т.е. конклузивните форми). Любопитно е как Галя Георгиева би оценила тази концепция и по-конкретно тълкуването на конклузива като неутрален начин на изказване. Интересът ми е в голяма степен провокиран от следното твърдение в дисертацията: „Ако говорещият препредава информацията неутрално (разр. е моя – К. Ч.), то тогава се появяват конклузивни форми (*Каза, че е проверил всичко*), защото не е възможно неутралното предаване да е в индикатив (**Каза, че провери*)” (стр. 82). Бих възразила, че в случая е невъзможна единствено употребата на свидетелска форма (у Станков „личноизказана”), докато несвидетелските изявителни форми (напр. перфект, футурум и др.) са естествени в подобен контекст. И още: поради омонимията между конклузивния аорист и изявителния перфект формата *проверил е* може да се тълкува и като индикативна.

Разбира се, споменатите забележки и препоръки, както и забелязаните спорадични технически несъвършенства (пропуски в библиографията, пунктуационни, граматични, стилистични и др. неточности), не са в състояние да омаловажат достойнствата на обсъжданото изследване, което отговаря на всички изисквания и стандарти за актуален и приносен научен труд. Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Демонстрирано е умението на авторката да синтезира наблюденията си върху емпиричния материал, да изгражда ясно, точно и стилово хомогенно научно изложение. Приносите са коректно формулирани.

Това ми дава основание убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на Галя Нинова Георгиева образователната и научна степен *доктор по филология*.

16.08.2016 г.

Изготвил становището:.....
(доц. д-р Красимира Чакърва)